

Első évi folyam.

4. szám.

Január 22. 1865.

Rákóczi Erzsébet.

(Történeti beszély.)

III.

A pottendorfi rózsató.

(Folytatás.)

A dúsgazdag országbiró a csak most terjengő francia divat szerint építteté fel a kastélyt s nyírott

fasorokat, fargott nymphákat és árnorkákat állíttatott a bokrok közé, s széles egyenes utakat, vizeseket készíttetett, — a mesterséges kertészet eme torzmitveit.

E fal-egyenesrenyírott sorok között ezúttal nagy mennyiségű és fényesen öltözött urinépség özönlött alá s fel, mely egy-egy kiválóbb egyéniség körében különbözőképen csoportosult össze.

Ott szeszélyes alkatu gloriette alatt egy csomó ifju magyar nemes a magas kopasz homloku Vitenyédi Istvánt hallgatja, ki lángoló szavakkal festi felekezete sérveit. Kemény hangjához s művészi előadásához a hol kell, még könnyűt sem kiméli.

Tovább néhány jézsovita méri hosszú léptekkel

az utakat. Rendesen latinul és egészen csendesesen beszélnek e sötét alakok egymás között.

„A festői csoportot viharos éljenzéssel fogadták.“

De legérdekesebb csoport gyűlt össze egy díszes ponton, melyen csupán egyetlen rózsbokor állott, de honnangyönyörű kilátás nyílt végig a Lajtha völgyére, fel egészen a Szent-István tornyáig.

Itt az óriási természetű Vesselényi nádor s neje, amégmindig szép Széchy Mária mellett a simanyelvű há-

zigazda s ennek ellenkezője, a heves és mogorva Zrinyi Péter állottak. Tagjártatásaikból, melyekkel élénk beszédeiket kísérték, már távolról kivethető, hogy érdekes dolgokról beszélhetnek.

— Én pártolom a nádorné indítványát, — mondja Nádasdy. — A megszólítással s reábeszéléssel így senki sem veszélyezteti magát s kényszer színét a dolog egyáltalában nem viseli.

— Ejh, mire az a komédia? Az ember tart ebéd után egy beszédet s a ki akarja, hozzánk csatlakozik, a ki nem akarja, — nem.

— Abba sohasem egyezem belé, — mondja Vesselényi. Ez prostitual időnapelőtt mind engemet, mind a házi gazdát. Maradjunk Mária ajánlata mellett.

— Nem Nádasdy jó borainak, hanem az igaz hazafiúi érzésnek akarjuk köszönni az eredményt, jó urak. Az afféle boresinálta lelkesedés addig tart, míg a bor fejükből elgőzölög.

— De hisz előbb-utóbb csak be kell adni kezeiket nekünk s szóba kell, hogy ereszkedjünk velük, — különben honnan tudjuk meg, hogy velünk akarnak tartani?

— Arra is gondoltam én, — mondja a nádorné élénken. Az iratot a rózsabokor alá rejtem s ennek utóiratában ott lesz, hogy a ki együttérez velünk, szakítson egy rózsát s tűzze föl mellére. Ebédig minden vendégünknek rózsával kell feldiszipiznie.

— De hát ki mondja meg, — folytatja a bán, — hogy mi lappang a rózsátó alatt? Ki fogja erősíteni a kételkedőket, felhevíteni a közönyöseket, kirtartásra inteni az ingadozókat?

— Ugy látszik urak, mind a más kezével akarnátok kikaparni a gesztenyét. Jól van, majd megteszem hát ezt én. Egy nőszemély úgy sem veszélyeztet annyit, mint az ország elsőrendű hivatalnokai, a haza oszlopai.

E szavakban némi guny volt, mi Zrinyi Pétert bosszantá.

— Nem én vagyok, — ugymond, ki az efféle titkolozást szeresse. Én két hét alatt felültetek huszezer horvátot s megkérdeztem herceg Lobkovicót, ha van-e kedve magyar törvények szerint kormányozni Magyarországot? . . . Mert különben én leszek a török had előcsapatja Bécs falai alatt.

— Csendesen! — mondja Nádasdy, — könnyen olyaski hallhatná meg, hogy előbb megtudja izenetedet Lobkovic, mintsem a 20,000 horvát együtt lenne. Semmi hebehurgyán, barátom! Legnagyobb nyereségnek tartanám az ifju Rákóczi megnyerését; mert ennek személyével az ország egy negyedrésze van birtokunban. Ezt szép leányodra, Ilonára kellene bízni, bán; úgy látom, hogy a herceg öröme mulat körében.

— Bizzátok reánk, majd elfogjuk igazítani, — mond Mária. Nincs apja vére ereiben, ha tiz pernyi beszédnél többet kellene reá vesztegetni.

— Jól van; széledjünk el hát s tegye mindenki, a mit tenni bír, — mondja a nádor. — Vitnyédi és Donellán itt vannak, — s ők is megteszik a magukét — mondja Nádasdy.

— Vitnyédi sokkal szenvedélyesebb, próbáltabb, hogysen árulónk lehetne, — mondja Széchy Mária; de Donellánra ügyeljenek, — ez ember aligha nem kétkulacsos.

— Én felelek róla, — mondja Zrinyi Péter. Ó hű és igen sokkal tartozik családunknak. E miatt nyugodtak lehettek.

* * *

A kastély harangja ebédhez hívta a vendégeket.

A legtöbben már a palota előtti emelvényen voltak egybegyűlve, hol nagy kádakba ültetett narancs- és citromerdő pompázott. Sötétöltözött főnemes urak között egyetlenül ödögtek a szeszélyes öltözött protestans lelkészek, — kikre az akkori nagyvilágban jártas jezsoviták némi lenéző szájalommal tekintettek.

Magas, keményített galléru cseh urak között az óriási termetű stájer gróf Tattenbach beszélt s nehéz lovagcsizmái alatt, a mint lépett, meghajolni látszottak a terasse márványtáblái, s egyenes kardjával hol ezt, hol amazt döfte meg, a mint szenvedélyes beszéde közben ide vagy amoda fordult.

A megjöttek mindenikének ott pompázott mel-lén a *pottendorfi rózsá* s a házi gazda, a bán és a fiatal Frangepán jelentékeny tekintettel szorítottak kezet az ujon érkezőkkel.

Csak a fiatal Rákóczi hiányzott még, kinek felérkezését feszülten várták az illetők.

Egyszerre a kastélyhoz vezető gyertyánfa-sorok egyikéből kitűnt ez is, karon vezetve a bán gyönyörű leányát, a szép s később oly híressé vált Zrinyi Ilonát, mig jobbról mellette a nádorné közeledett, diadalmas arccal intve az ifju keblére, melyre vérpiros rózsá vala feltűzve.

Az urak e közelegő festői csapatot viharos éljen-zéssel fogadták.

IV. Egy anya — nem a népből.

Gyönyörű őszi est terité szét biborszin fátyolát a munkácsi váron s az azt környező költői vidéken.

A nap épen most haladt le, úgy hogy Báthori Zsófia, ki a vár nyugati legmagasabb ormán áll, hogy a nyugatról jövő országuttra tekinthessen, beesett szemei dacára is kénytelen feltartott kezeivel zárni el a nap szembesítő búcsu-sugarait.

A nagyasszony egy öreg csatakigyó mellett áll, melyet pár agg tűzér vesz körül, még a Gondi András uram emberei közül; ezek egyike pislogó kanócot tart kezében, nagyokat sodorva őszebe ve-gyült bajszán, mely melle közepéig csüng alá.

A fejedelemnö háta megett, mintha árnyéka volna, Sámbar uram áll.

— De bizhatunk-e határozottan bécsi tudósítónkban? — kérdi a nagyaszony hátra sem fordulva, hogy nézését meg ne szakítsa.

— Mint saját magunkban, — mondja Sámbar. Ő maga jelen volt, midőn a bán udvarolt Lobkovic hercegnél és saját szájából hallá a hercegnek, hogy a bán átadta az egész névsort.

— S mi vette reá Zrinyit erre a lépésre?

— Az igen egyszerű dolog, asszonyom. Vessélnyi mindjárt az összejövétel után halálos betegségbe esett; alig tudták lehozni *Murányba*. Zrinyi és Nádasdy mindketten a palatinusságra vágnak s az hitte e főrangot elnyerhetni, ki jobban siet feladásaival. Zrinyi egy nappal megelőzte az országbíró.

— Akkor Zrinyi nádorsága annyi mint bizonyos.

— Nem merném állítani, nagyságos asszonyom. *Bécsben* kötve hisznek a komának. Valószínű, hogy Zrinyi megállott volna a szövetség mellett, ha Nádasdy árulásától nem fél. A bán őseitől öröklé az elkeseredést, melyet még saját mellőztetései is növelnek nála.

— Igy állván a dolgok, annál szükségesebb az, a mit cselekedni akarunk.

— Azt én is helyesnek tartom. Jó lecke a hercegnek; csak nehogy valami szerencsétlenség történjék.

— Mit gondol kegyelmed, — mondja már most keményen visszatekintve Báthori Zsófia, — nem örömebb sirba fektetem-e egyetlen fiamat, hogyszem az igaz hit ellenségei között lássam harcolni?

— Akkor nagyságod méltán érdemli a martYROK szentséges koronáját, — mond Sámbar meghajolva.

— Legyen meg az isten akaratja! — mond a kegyes nő, magát egymásután három izben megkeresztelve.

— Ugy tetszik, jönnek, — mond Sámbar, — a szerednyeji uton porfelleget látok.

— Csakugyan ők! — mondja tompa hangon a vár asszonya... Ügyeljetek! — folytatja a tűzrekhez fordulva. Márton! A mint a csapat ahhoz a kis hidhoz ér, tüzelni fogtok.

Márton felelet helyett megcsóválta feje felett az égő kanócot.

— A hid fel van vonatva? — kérdi a nagyaszony hátrafordulva.

— Magam vonattam fel.

Ezalatt a porfelleg mind közelebb hömpölygött s már azon hegy aljához ért, mely szemben a vár éjszaki oldalával előfokot képez.

Most a porfelleg ködéből egyszerre a fiatal herceg deli alakja vált ki.

A tornyok egyikének ablakából fehér kendő lengett feléje, melyet ő kalapja megemelintésével viszonzott.

— Most! — kiált Báthori Zsófia egy lépéssel hátrább vonulva.

Márton gazda újra megforgatá kanóciát feje felett, de a helyett, hogy ágyuját elsütné, lábaihoz bocsátá azt.

— Hova gondol nagyságos asszonyom? Hisz az nem más, mint maga a herceg.

— És ha az ördög maga lenne is! Uram bocsá a midőn parancsolom, tüzelj!

— Már nagyságos asszonyom, grátia fejmenek de ezt az egyet nem tehetem, — mondja Márton. — Mit mondanának reám, hogy saját kegyelmes hercegünkre tüzeltem.

— Takarodjék kend! — rival reá Báthori Zsófia, s a kanócot kiragadva a vén tűzér kezéből, az ágyut szembunyoritás nélkül elsütötte.

(Folyt. követc.)

P. Szathmáry Károly.

S z é p j ö v ő .

Oh szép jövő! titkodnak menhelyét
Húnszor sovárgja a fájó kebel!
Vágygyal kitérva karjaink feléd —
De ah, szemünkön áthatlan lepel.
Mint felhő lengsz a képzelet honán,
Melyből mindenki más képet teremt
S látjuk, mint foszlik álmunk szét korán,
Hogy a képzelt nap fel sem jött — s lement!

Az ifju üz, — habár csak rög hever
A délibáb alatt, mely tova szállt!
Míg a jelen, e fájdalmas teher,
A küzdő szívet nyomja egyaránt.

Örök remény, új hit a volt helyett,
Zavart sors, mely ki nem fejlik soha,
Kétszer csalódni — hű emlékezet . . .
Ezt nyújtja életünk, a mostoha!

S a vénség, mint hivatlan utitárs,
Hozzánk szegődik észrevétlenül;
Távol maradt a tűzhely, kerti hárs —
Elénkbe csak száraz mező terül
Igy bolygva, lábunk ha elfáradá:
Leomlik a rejtélyes szemkötő —
Előttünk áll a rideg sír fala
És esdve kérjük: hol vagy szép jövő?! . . .

Balogh Zoltán.

Spanyol népszokások.

(Szent György ünnepe Alcoyban. — Csnta a mórok és a keresztények között. — Spanyol viselet. — Kések és török. — Spanyol párbaj.)

Azon nemzeti ünnep, melyet szent György tisz életére Alcoyban minden évben tartanak, rendkívül izgatta kíváncsiságunkat, — mondja Davillier, ki a „Don Quixotte“ hires illusztrátorával, Dorée Gusztávval 1862-ben tanulmányok végett utazta meg Spanyolországot.

Hasonló népünnepélyeknek már voltunk szemtanúi, nevezetesen Sollerben, Majorca szigetén; az itteni szertartások mindazáltal különösen érdekeltek, mert azokban a mórok is nagy szerepet játszottak, kiket a keresztényeknek természetesen jól el kell páholniok. Történt ugyanis, hogy a hitetlenek 1257-ben megtámadták a várost s ez kezükbe is esett volna szent György csodálatos megjelenése nélkül, ki személyesen harcolt soraik között.

Az ünnep előtt való napon Comarca-kerület minden falujából zenész-küldöttség jelenik meg Alcoyban, ezek az ayuntamiento háza előttserglenek össze s aztán innét bekalandozzák a várost, hirdetve a holnaputáni ünnepet. Ezen zenekar nagyon sajtáságos; szereik közt legerősebben van képviselve a dulzaynas, fából készült, nagyon rikácsoló hangu tárogatóféle, s aztán a dobok, trombiták, bandurriák, citarák és a nélkülözhetlen gitárok. A zenészek után láthatni a keresztények és a mórok seregét lépegetni, kik a holnaputáni nagy csatában fognak szerepelni.

Az ünnepet az egyházi férfiak menete kezdi meg, kik ünnepélyes sorban vonulnak a nagy tere — plaza mayor, — melynek közepén fából épült erőd — castillo — emelkedik, oldalain festett vászonnal bo-

ritva. A papság az erődbe megy, mely előtt a keresztények s a mórok serege eléptet: ki gyalog, ki lóháton, de mindannyia tetőtől talpig fölfegyverkezve, s pedig a hadviselés mindenféle szerszámaival. Midőn már bekalandozták a várost, a két ellenséges sereg egymástól elválik s apró csapatokra oszlik, melyek aztán az alcalde s más kitéző férfi lakása előtt nemzeti táncukat kezdik eljáráni.

Másnap a különböző küldöttségek ismét megfutják az utcákat zeneszóval s az ayuntamiento-hoz mennek, hol a város tekintélyei várnak rájuk; ezek aztán szintén hozzácsatlakoznak a menethez, mely a sz. János-egyházba vonul; itt aztán előveszik az ünnepelt

szentnek arcképét és ereklyéit, hogy átvigyük a székestemplomba, hol zenés nagymisést hallgatnak.

Végre megérkezik a harmadik nap, melyen meg kell történnie a keresztények s a mórok közt azon színelges csatának, mit ők arabul el alarde-nak neveznek. Ebédután a két ellenséges tábor a plaza mayor-on gyűl össze s pedig a keresztények az egyik s a mórok a másik oldalon, ez utóbbiak azonban innen csakhamar szép rendben elkotród-

Comarca'i spanyol parasit. (Dorée G. rajza után.)

nak s a város egyik kapuja felé tartanak, s megválasztván a falakon kívül táborozó tanyájukat, követet küldenek a keresztények hadvezéréhez. Ez a követ, kinek lova felségesen föl van páncélozva, az erőd felé irányozza utját, s midőn a keresztények vezérét keletiesen üdvözölte volna, fölszólitja, hogy adja át kardját; ez azonban mennyre földre esküdözik, hogy ő semmi körülmény között sem fog a keresztények ellenségeivel alkudozásba bocsátkozni.

A követ erre visszamegy s tudtul adja övének a visszautasítást, mire a hitetlenek egész követiséget küldenek a keresztényekhez, melyben a leggazdagabb öltözetű szereplők vesznek részt. A követiség főnökét bekötött szemekkel bevezetik a keresztények vezéréhez, kit nagyon is hosszú beszédben szólít föl az önmegadásra. — Természetesen visszautasítás lesz erre is a válasz; a követiség távozik, de egyszermind roppantul fenyegetőzik, hogy majd így megamagy fogja lángba meg vérbe borítani a várost.

Most mindenki csatára készül s a mórok csakhamar benyomulnak a városba, ott azonban egész sor-puskatűz fogadja őket, s ez a védelemnek kissé merész neme, mert nem szabad feled-

nünk, hogy az esemény 1257-ben foly. Ezen anachronismuson mindazáltal nem igen ütköznek meg a mórok, kik erősen zárt sorokban hatolnak előre s úgy látszik, hogy eleinte győznek. A keresztények vezére szóval s taglejtéssel bátorítja hiveit s ezek Santiagot kiáltva segélyül, újra elkezdik a küzdelmet. De a hitetlenek vitézül tartják magukat, s hogy rájuk lehessen ijeszteni, lovasságra volna szükség; a spanyolok vezére harcra szólítja hát legbátrabb hiveit és paladinjait, kik körbe

fogják őt, képtelennek látszó, középkori á la antiqua espannola öltözetben.

Hanem a mórok jelmeze se sikerült sokkal jobban, mert égig érő turbánjuk; hónaljig futó, hátán arany nappal himzett dolmánjuk; repkedő bő bugyogójuk, bokájukon megszorítva, szintén csak olyan alakokat állitnak elé, a melyeket csak a féktelen képzelet teremthet.

A félelmetes lovasság tehát kitör s a hitetlenek során rögtön mély csorbát ejt, mire általános zavar következik; a gyalogság támogatja a lovasságot s a mórokat emberségesen elnadragolják. A győzelem határozottan a spanyolokat illeti; elkezdődik a

diadalének, a foglyokat végigvezetik az utcákon, zengeni kezd a gitare s a dulzayna s tart a tánc egész éjen át.

Ezzel azonban még nincs vége az ünnepnek, mert Spanyolországban ily csekélységért még nem vidagnak. Másnap ugyanis mind egyik csapat egészen hazáig kíséri főnökét, s aztán dél tájban nagy ünnepélyes menet van, melyben a mult napi csata sebesültjei és haldoklói szerepelnek, kik a menetben résztvevők adakozásához folyamodnak; az adományok aztán még ugyanaz nap a város kórházának pénztárába folynak. Az ünnepély befejezé-

Navaja. (Dorée Gusztáv rajza után.)

seül a keresztények a mórokkal karon fogva, kettenkint visszakisérik a szent ereklyéit szent György templomába, s aztán újból kezdődik a tánc, puskalövések és petárdák elpattantása.

Ezen emlékünnepek, melyeken mindig a móroknak kell csatát veszíteniök, tanui azon ős gyűlöletnek, melylyel a spanyol nép még századok mulva is viseltetik irántuk, mely gyűlölet nemrég igen élénken nyilvánult a Marokko ellen viselt háboruban, s ez nemcsak a déli tartományokban

nyilvánul, de tapasztalhatni azt magában Madridban is.

Ezen négy napig tartott ünnepélyre az egész környék lakossága összesereglett, festői látványt nyújtva tarkabarka sallangos öltözetében. Képünk egy ilyen Comarca-vidéki pórt állít elé, a mint szent György ünnepén a városba szamaragol, kezében a nemzeti gitárral, ajkain harsogó spanyol dallal. E képet Dorée Gusztáv vázolta.

Azonban a spanyol népnél nemcsak az ünnepélyek, a gitár s a nemzeti tánc, de nélkülözhetlenek még a *navaja*, a *cuchillo* és a *punnale*, azon késfajok, miket arabmódra, durva vasból ezer számra gyártanak Albaceteben. S a nép közt valóban nagyon kevés embert láthatni, a ki ne hordozna magával efféle hosszú és igen hegyes kést, akár zsebében, akár övébe szúrva, akár mellénye egyik gombjára akasztva.

A *navaja* alakja nagyon kevésbé változik; fából készült nyele rézlappal van borítva s ebbe nagyon kezdetleges ékítmények vannak belé vésvé. Pengéje igen hosszú s oly hegyes, mint a tü s e mellett közepe táján oly módon behajtott, hogy bizonyos halak alakját juttatja az ember eszébe. Némely, hosszában párhuzamosan bevéselt vonal pirosra van festve rajta az elejtett ökör véréből.

A durva vasból készített albacetei pengék semmi esetre sem hasonlíthatók a sokkal finomabb toledoikhoz, de amazokra kárpótlásul sokkal szebb jelmondatok vannak választóvívvel írva, mik félig-meddig keleti izlésű arabeskek közé foglalvák. Némelykor a régi castiliai fegyverekről kölcsönzött s valóban nagyszerű értelmű feliratokat olvashatni rajtuk, milyen például ez: „*No me saques sin razon, no me embraines sin honor* = Ne vonj ki ok nélkül, — ne dugj vissza becsület nélkül.“ Máskor a felirat az ellenségre nézve egyáltalán nem megnyugtató, mint ez: „*Si esta vivora te pica, no hay remedio en la botica* = Ha megcsip ez a vipera, nincs ellene orvosság a gyógyszer-tárban.“

Ez a legkedvesebb s legtöbbször használt felirat, s e miatt nevezik tán a hirhedt késeket némelykor így: *navajas del santolio* = az utolsó kenet kései.

Máskor a feliratnak tisztán csak védelmi értelme van; mint: „*Soy defensora de mi duenno solo, y viva!*“ vagy: „*Soy defensa del honor de mi duenno* = Légy védelmezője az én egyetlen kedvesem becsületének.“

A naváják rendesen egy hosszú vasrugóval vannak ellátva, melyek a penge oldalára vésett mélyedésekbe feszülnek, úgy hogyha a kést felnyitják, az olyanformán csattog, mint a puska, ha felhúzzák, csakhogy sokkal hosszasabban, mert némely navája oldalán 10—12 mélyedés is van bevésve. Némelykor láthatni két láb hosszú naváját is, de az ilyek csak szeszély készítményei, mint-hogy ezek nincsenek rendes használatban. A rendes navája nem hosszabb egy lábnyinál, de tisztességes késnek ez is elég. A spanyolok tréfásan tollkésnek (*cortapluma*), fogpiszkálónak (*mondadiente*) vagy egyszerűen csak gombostűnek (*alfiler*) nevezik.

A navája rendes forgatásának külön szabályai vannak s kivált Cordovában néhány kitünő mesterét is találhatni. Davilliernak egykor kedve jött ezen városban néhány leckét venni a navája egyik tanáratól, egy *diestrótól*. Ezen szerszámmal a mestervágás az, ha az ellenség arcán egy-kettőt vágunk vele, mielőtt hasát alulról fölfelé fölszelnék vele, mert így ha végkép nem is teritenék le ellenségüket, legalább az a vigasztalásuk van, hogy arcán emléket hagytak. A nép legalsóbb osztályában akárhány embert láthatni, kinek arca efféle különös manu propriákkal van ellátva.

Spanyolországban úgy használják a naváját, mint egyebütt a kardot, s mondhatni, hogy ezzel félelmetesebb a párbaj, mint a mi kardjainkkal. Sokszor megtörténik, ha egy pár spanyol összevész, hogy elkerített udvarba zárkózik, s nem lévén egyéb eszközük védelmükre, mint karjukra vetett általvetőjük (*plaide*), addig szurják, vágják, marcangolják egymást, míg az egyik halva rogyik össze a hely színén. Képünk egy ilyen spanyol vívót ábrázol.

A spanyol *punnal* nagyon hasonlít a corsicai törhöz, s ennek pengéje némelykor be van rovatkolva az élén, minek az a szeretetreméltó célja van, hogy a bőrt összetépje s így a sebet még veszélyesebbé tegye.

Végül még az a kérdés, jegyzi meg utazónk, vajjon a spanyol nők hordanak-e még most is, mint hajdanában, harisnyakötőjük mellé tört tűzve? Davilliernak van ugyan egy kis töre, un *punnalico*, melyre ez van felírva: „*Sirvo a una dama* = egy hölgy szolgája,“ azonban az még mindig kérdés marad, vajjon e szolga mire használtatott?

A b ö l é n y.

(Folytatás.)

A bölénynek Erdélyben tartózkodásáról és vadászatról Ujfalvy érdekes adatokat közöl, melyek közül itt néhányat a Bérczy K. által „Vadászrajzok” cím alatt kiadott jeles vadász-album után közlök:

„Régebben e vad Erdélyben bőségben lehetett, mert a Cibles, Ünökő, Rozsáj, Bucsod, továbbá a borgói, gyergyói és háromszéki havasokon mind máig némely bérceket bivalbérc, bivalészkas, bivalforrásnak nevez a nép, alkalmasint a bölényről, mivelhogy a székely a bölény vadbival nevezettel illette. Némely oláh helynevek tanyájukat még hatásosabban mondják, mint a Do Szuzimbruluj, Icvoruzimbruluj, Valezimbruluj, Ptyatrezimbruluj, Zimbra mnyike; miután Zimbra oláh nyelven bölényt tesz. Mely elkeresztelések az ott elejtett bölényről, vagy e vad által a vadászon elkövetett valamely nevezetesebb esemény következtében történhettek. Mert az én értemre is, hol ilyes fordult elé, alkalmasint medve-, vadkan-, szarvasbérceknél vagy ároknak nevezték el. És e nevet mind maiglan bírja. Az említett havasokon még most is találunk néha bölény-szarvakat. Birtokomban is van egy, melyet négy év előtt a borgói bérceken találtak. Sokat hasonlít a bivalszarvhoz.

„A nemzeti fejedelmek korában Erdélyben a bölény nem ritkaság. Apor Péter szerint akkor a főurak gazdagon himzett kerevetjei, zsámolya, tábori sátorai, nyugágyai medve- s az ehhez sokat hasonlító bölénybőr. De már ma egész Európában csakis Lithvániában található, hol a kormány tizenkét négyszög mértföld területen a legnagyobb tilalom alatt tartja fenn. Néhány év előtt a császár két élő bölényt küldött Bécsbe ajándékba. A schönbrunni állatkertben magam is láttam őket, de nagyon sovány s elcsenevészett állapotban: a leírás s a festményekben levő bölényhez legkiseb-

bet sem látszottak hasonlítani. A festői testalkat, szilaj magatartás, e vadak rugékony mozdulatá merőben hiányzottak benne. Meglehet, mint állíták, a hosszú utazás elzártágát sinlették.

„Erdős szép hazámban régebben a bölényvadászat egyike volt a legszebb férfias kedvteléseknek. Mint a hagyomány beszéli, a löfegyverekkel kevésbé ellátott nép inkább cselek, vermek útján ejtette törbe s havasainkon az ily ázott mélyedéseket ily vermeknek akarja tartani. Ha lehetett, a hajtókat úgy rendelte, hogy a bölényt az erdők tisztasaira szorítsák ki, hol az urak tüzes paripákon lándzsa, handzsár, szekerce, s más kézi fegyverekkel körülvették, megtámadák. A bikánál sokkal szilajabb vadra tett ily vadászat a mi vadászataink legfestőibb jelenetére is árnyat vet. Spanyolország bikaviadalai csak kakasviadalok a bölényvadászat e jelenete mellett; reá gondolva, mindig sajnálom, hogy nem születtem egy századdal hamarabb.

„Az utolsó bölény sirját minden vidék saját körében keresi, mindenik elregeleli még, hol és miként ejtetett el az erdélyi utolsó királyi állat. Résemről azon meggyőződésre jutottam, hogy az 1762. oct. 8-án a borgói Pláj magaslaton lelte halálát. Boldogult ipam jelen volt e vadászon, melyet édes atyja itt, mint doboka-vármegyei alispán tartott. Borgó vidéke, mely akkor a Bethlen grófok birtoka volt, Doboka-megyéhez tartozott. Ipam 86-ik évében halálozott el s utolsó éveiben is szenvedélyes vadász volt. Vadászkalandjairól sokszor beszélgetett s ünnepe volt, ha bölényvadászatról emlékezhetett. Szerinte ez utolsó, jól kitermett tehén volt s hozzávetőleg 10—12 esztendő lehetett, öt mázsát és 42 fontot nyomott.”

(Folyt. követk.)

Gr. Lázár Kálmán.

Kirándulás a Gyilkos-tóhoz.

(Békény völgye. — Vároldala. — Both András és Ambrus Ferenc emléke. — Píráske. — Kéltás a Vereskő tetejéről. — A Likas. — Likas-patak vidéke. — Gyilkos-tó. — Gyilkos-havas. — Nagy-Cohárd. — Óriási pisztráng.)

A ki havasos vidéken csak a lapályos völgyeken át utazik: az csak félig utazik, mert a legszebb, legmeglepőbb helyek a hegyek között, a szűk völgyületekben, a nehezen megmászható magas bércek keblében vannak elrejtve, mintha a természet az ily helyeket féltékenyen dugdosná az emberi kíváncsiság elől, mintha azért akarná azok-

hoz az embert bajjal és fáradsággal juttatni, hogy így jobban méltányolja; mert az emberi természetben van, hogy azt, mihez küzdés- és nehézségek legyőzésével juthat, inkább óhajítja, inkább méltányolja.

Utazásunkban mi nem követők — mint többnyire szokták — a jól csinált utat Borszék felé,

hanem kitértünk a Marosnak civilizált teréről a havasoknak tömkelegébe, hogy e vidéknek nevezetes s tudommal még senki által le nem irt *) s kevesek által látogatott gyönyörű pontját megismertessük, és ez nem más mint — a *Gyilkos-tó*.

A Békény völgyébe tértünk. E keletre terjedő völgyben messze felnyulik Sz.-Miklós. Ott, hol a falu végződik, a völgy északi oldalán hegyes domb emelkedik, melyet *Vároldalának* hívnak. Az itt állott várnak most még nyomai is alig látszanak; a hagyomány szerint Both királybíró vára volt, ki a Rákóczi-forradalom alatt Gyergyó hős népét a

győzelmesen előnyomuló serege, mindent feldulva, közelgett Csik felől Gyergyónak. Both királybíró Gyergyó harcedzett bátor népét összegyűjtve, a Gerécesre elébe ment, s ott a győzelemhez szokottat feltartóztatta s visszanyomta; de a sz. domokosiak között találkozott két oláh, kik mellék havasi ösvényeken bevezették az ellent Gyergyóba. A helyökön emberül megállott gyergyóiakat váratlanul hátulról is megtámadva s két tűz közé szoritva szétverték s Bothot, a hős vezért elfogták. Akton féktelen labancai a védtelen Gyergyónak esve, úgy feldúlták, hogy nem maradt egy fedél!

A *Gyilkos-tó* (B. Orbán fényképe után rajz. Lüders.)

fejedelem ügye mellett vezérelte, s kit hősiessége s gyászos vége a gyergyóiak emlékében szent vértanúná tett.

Mig Rákóczinak *Isten és szabadság* szóval jelzett zászlói fenlobogtak, addig Gyergyó természetlő védett földére ellenség nem léphete. De 1707-ben a haza ügyének hanyatlásakor Akton

*) Gr. Lázár Kálmán „A lég urai“ című nemrég megjelent munkájának 1-ső füzetében csak futólag érinti.

sem, mely alá lovaikat beköthették volna; a győzelem-ittas vezér pedig feldulatta Both várát, ki a népet vezette és lelkesítette, s őt magát céltáblának kiállítva kis fiaival, lövöldöztetett reá, mig nemes lelke a néphit szerint égbe szállt. *)

Cserey Mihály *) is elbeszéli e történeti tény

*) Losteiner kéziratából kivonatilag.

*) Nemzeti könyvtár. 389 lap.

de egészen máskép. A népet Akton ellen vezető királybirót Elekes Andrásnak nevezi. Említi Akton bérenceinek rémitő dulásait, elmondja, hogy a falukat felégették, a marhákat, méneseket elhajtották, a szárhegyi kolostort feldúlták, s a kuruc barátokat jól megdöfölvé, az elmenekült nemesek házait s Lázár Ferencnek szárhegyi kastélyát is fölégették. Both András levágatását is említi Cse-rey, de hogy minő állásban volt, — nem mondja. Losteiner, hitelt érdemlő történetíró azonban mint királybiróról szól róla s embertelen kivégeztetését történeti érvényre juttatja.

Gyergyó többször játszott magasztos szerepet a történelemben, s főként sok önfeláldozó bátor jellemet tud felmutatni. A vértanu Both Andrással

bátor férfit, a halált megvető népszónokot, s a szeredai várba vetette, honnan csak a mádэфalvi vérfürdő után szabadult ki.

A vároldal szép függöleges szirteivel szemben, a magas fenyvestől borított *Kárhagó*, ezt a *Magas Bükk* követi, a kettő között törtett le a *Magos-bükk-pataka*, mely az Olt forrásaitól csak néhány ezer lépésnyire fakad. — A völgy ezenfelül *Békény-loka* nevet vesz fel, festőileg fekvő fűrészmalmok élénkitik a különben magános völgyet, s mind két oldalról szép csergedező patakok törtetnek le.

Egy órai ut után Magyaros Büknél a Békényloka északra kanyarul, háttérében a *Piriske havasa* emelkedik, mely a hagyomány szerint nevét sz.

Ótálok (B. Orbán fényképe után rajz. Lüders)

méltán bemutatthatjuk egy-másik nagy emberét, Ambrus Ferencet, kit a fegyverfeladáskor a gyergyói nép mint órátorrt küldött Bukowhoz. Ambrus bátran jelent meg e vérszomjas ember előtt, határozottan elmondá küldőinek üzenetét, s óvást tett a jog és törvénytíprás ellen.

„Felakasztatlak,“ kiálta rá dühhel a vérengző Bukow. „Bánom is én“ — felelt ez dörgő hangon — „egy székelylel kevesebb lesz, de azért nem fog elveszni sem e nemzet, sem annak sérthetlen joga; elpusztithatsz engem, de Isten igazsága téged is elér.“ Bukow keményen megkötöztette a

László király ilynevű, s Commenus János görög császártól nőül vett leányától veszi.

Innen rohan le Gyergyóba a *Békény szele*, melyet *Muszka szélnek* is neveznek, s mely a háromszéki Nemerével igen egytermészetű. Midőn ez tombolva végigüvölt Gyergyó terén, akkor mindenki lakába siet, mint vihar közeledtére a hajók a kikötőbe.

De mi itt elhagytuk a Békényt, s a keleti irányból lefolyó *Ujut patakán* felmenve a magas, meredek *Vereskő* fejére másztunk. Elbűvölő kilátás tárul föl az utas előtt e vízválasztó hegyvonal tete-

jéről. (A nyugati oldalából eredő vizek a Marosba, a keleti oldalról eredők Moldovába folynak.)

Visszapillantva Gyergyó felé, a Békény-lok nyilatán Gyergyó délnyugoti szöge látszik a magas Délhegy láncolatával, hegy és tér a távol kék lepébe burkolva tűnik fel a Békény hegycinek szép zöld keretében. Ennél is megragadóbb a keletre feltáruló tájkép: nagyszerű havasi táj, s a fenyvesek titokteljes kebléből kiszökkelő gyönyörű alak-

zatu sziklaormok, melyeknek szeszélyes és magasztos szépségeivel nem tud a szem eltelni. Balról az óriási gúlaként feltornyosodó *Likas*-havas, melynek tetején kraterszerű üreg van, honnan fojtó szél jön ki. E kutszerű üreg a néphit szerint oly mély, hogy a bele dobott lud Sz. Domokosnál jött ki az Oltban.

(Vége követk.)

B. Orbán Balázs.

Kazinczy Ferenc levele 1810-ből.

E lapok szerkesztősége annál nagyobb örömmel közli az alábbi, még sehol meg nem jelent levelet, mert míg az egy részről nagy nyelvreformátorunknak a nemzeti művelődés minden ágára kiható gondoskodásáról tanuskodik, más részről érdekes korrajzi adatokat is nyújt.

Kazinczy Ferenc e levelét a nagytudományu Szombathy János sárospataki tanárhoz, Berec Károly munkatársunk néhai anyai öregatyjához intézte, kihez őt a hálás tanítvány szeretete fűzte. A levél eredeti orthographiáját meghagytuk, s a sajtókezü névalírások másolatait fába metszettev nyomatjuk.

A Széphalmon, dec. 16-án, 1810-ben kelt levél így hangzik:

Különös bizodalomú Drága Jó Úram Professor Úr, nagy érdemű s tekintetű barátom!

A „Vaterlaendische Blaetter“ három Tómusát elhozta az Őcsém gyermekeinek nevelőjök, s beszéltte, hogy az Úr Prof. Úr nagy örömet lele annak látásában. Képzelttem volt azt, és azért küldöttem által. Nagy gyönyörűségem van nekem abban, ha valami illyet mással közölhetek. Az Úrral Prof. Úrral annál nagyobbval közlöm, mivel azt hiszem, hogy minden illyen cselekedetem leröv valamit azon szives háladatosság kötelességeiből, mellyel olly sok s megbecsülhetetlen oktatásaiért tartozom.

Ez úttal küldök egy explár Csereyhez irt Episztolámat. Van abban valami, a mit azok megértének, a kiknek orrok van. Erdélyben megértették, s azért adták ki.

Mélt. Szirmay Antal Úr megengedte, hogy Biographiáját leirhassam, s azt nekem általküldötte, de kikötötte azt, hogy életében közre ne eresszem. Érzem én, mit kíván a moralitás és háladatosság az ily határt nem ismerő bizodalomért, barátságért, s sem ki nem adom, sem leiratni nem enged-

dem. De ha én láthatom azt, miért ne az Úr Prof. Úr is. Azon kikötés alatt tehát hogy azt az Úr Prof. Úr sem mással senkivel látatni nem fogja, sem soha az asztalán nem felejt, hanem mindenkör elzárja ha mikor olvasását félbe fogja szakasztani, közleni fogom azt is. A' Historia Jacobinorum in Hungaria nevű kis munkát régen leirtam magamnak, 's azt már a' Collegium számára is leirattathatnám, de azt glosszálni kell: Szirmay Úr maga sem hitte a' mit irt. Mondottam azt neki, s' azt felelte, hogy neki sok baja volt már életében; nem akarja hogy új baja legyen; lenne pedig ha úgy irna a' mint kellene. Megérti ezt az eszes olvasó magától is. Én ettől a Grundsatztól iszonyodom, s' inkább nem irok nem szöllok mint lelkiismeret ellen. — A' munka tele van tévedésekkel, mellyeket látni fog az Úr Prof. Úr a' reá teendő glosszákból. Nem bocsátkozom én is az olly titkok felfedezésében a' mellyeket a' kinek helyén van az esze, hallani sem akar: de legalább a' historicumot úgy adom elő, a' mint történtek. *)

Most egy Finanzprojektet copizálok. Egy Russziai születésű Kolbielszki Károl Báró megszólított a' mi Uralkodásunk által, hogy adná vélekedését ezen Projectum eránt. Adta, 's elfogattatott értte. — Ez a' Kolbielszki egyyike a' Vaterlaend. Blaetterben dolgozó Tudósoknak.

Mélt. Fő Curátor Úrnál múltatván Novemberben, egy nagyhasznú Atlást mutata nékem. Ide irom titulusát, azt remélvén, hogy a' Collegium Bibliothecája és sokan mások a' Collegiumban meghozatják.

Allgemeine Weltkunde oder geographisch-statistisch-historische Uebersichtsblätter aller Länder von Prof. F. G. A. Galletti. — Leipzig van a' ti-

*) A magyarországi Jakobinus-pörbe maga Kazinczy is belé levén bonyolítva, 1795. máj. 8-dikán a királyi s 16-ikán a hétszemélyes tábla által pallosra s jószágvesztésre ítélte, de ezen ítéletet később börtönné enyhítették. K. F. 2387 napig volt fogságban s így természetes, hogy ha a Jakobinusok történetéről ily felbuzdulva ir.

tulusra nyomtatva, de Hartleben Pesti könyvtáros nyomtattatta Pesten. 15 ft forma az ára. Minden országnak historiája 's statistikája mobilis betűkkel van néhány paginára nyomtatva. Ezt követi az igen derék rézbe véssett táblája annak az országnak.*)

Derék munka ez is, 's a' Fő Curátor javasolta hogy hordassam; de nem győzők mindent hordatni a' mi kellene:

Buchholz neuste Ansichten der Geschichte, Politik u. Weltkunde 1810.

Ebből ezeket a' Chirographonokat festettem-ki, mert kezem derekasan van gyakorolva az ilyeknekre:

 Ez a' nagy Király keze után van rézbe metszve s az van mellé téve, hogy ő az F után mindég elhagyta az r betűt; talán propter Euphoniám.

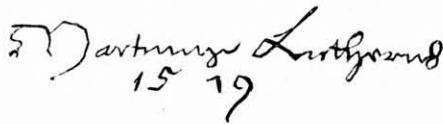
 Ez a' Gabriela d' Estreés szeretőjéé, a' IV. Henriché.

 Bonaparte. Napoleon ezt így írta egygy Egyiptusból küldött levelében.

Ez pedig a Magyar szabadság és Protestantismus Herósáé, Bocskay Istváné, az én Autographiai Gyűjteményemben:

Ugyan az én Gyűjteményemben ez a' Lutheré:

 Martinus Lutherus
15 19

Ez a Melancthoné:

 philippi. de a' toll vastagabb, 's a' kéz reszketőbb.

Az Angliai Erzsébet illy formán írta nevét; sajnálom hogy azt le nem irtam, és itt csak emlékezetemből festem:

 Elisabeth R

A feljebb említett két munkán kívül még kétőt jegyzek ki, melly érdemes a' meghozatásra.

Szabad volna nekem azt kérni az Urtól Prof. Úrtól, hogy engemet tudósítani méltóztatnék

1.) hol találtatott-fel legelőbb az Anonymus Belae Regis Notarius? Ezt Ibrányi János Ur akarná látni az Urnak Prof. Úrnak kezével irt levélből.

2.) Bocskaynak életét nyomtatott munkában vagy irottban hol lehet kapni, legigazábban; mert a' Loyola' érdemes tanítványai 's fiai igen is hogy tagadják ennek az én idolumomnak nagyságát.

Maradok hü tisztelettel s forró barátsággal az Úrnak, Prof. Úrnak

alázatos szolgálja:

Az aranybulla s a német lovagrend Erdélyben.

(Folytatás.)

A bulla bevezetésében régi szabadságuk visszadásáról szól; de valóban oly kevésbé szorított csak régi kiváltságukra, mint maga a magyar

*) E jeles mű 1807-ben jelent meg németül először s 1860-ig tizenkét kiadást ért. Az első magyar kiadást Vállás dolgozta ki 1845-ben, a másodikat (1857) Falk Miksa.

Szerk.

aranybulla. Ez ugyan a' szent István alkotmánya szellemében készült, de a' százszóké nem teljesen Gejza kiváltságainak alapján; mert ennek nem volt célja telepítéseivel Erdélyben egy harmadik független politikai testet teremteni. Egy találkozó pontja azonban van a kettőnek: mindkettő demokratiai elemeket foglal magában; de míg az első a

kisebb nemességet védi az aristocratia ellen, az utóbbi egy saját fejlődésre utalt democrata alkotmánynak forrásává lett.

„Azon nép, mely Szászvárostól Baróthig és Darócig terjed a székelyföldi (?) Sebessel együtt, egy nép legyen.“ E nevezetes és a határvonalakat illetőleg a megfejthetlenségig homályos szavak adák meg a szász nemzetnek politikai önállóságát, s ha mi utána következik: „hogy egy bíró alá legyen vetve s minden megye (t. i. szék, melyet a bevándorlók külön csapatokban alapítottak) teljesen megszűnjék, kivéven a szebenit,“ ezen értelmezést igazolják, szintugy bizonyos, hogy a nép egységének eszméje a rangfokozatok különbségét kizárta. Az okmány szerint e földön csak szász lakhatott, bírájok csak a király lehetett s a szebeni ispán, kit a király nevezett ki, s a ki idegen hivatalnokokat nem állithat be, hanem ezeket magok válaszsák. Bizonyos, hogy bevándorlásuk alkalmával s utóbb is, sem egyenlő rang, sem egyenlő birtok nem volt köztök; de ez okmány értelmében jogaik és kötelezettségeik teljesen egyformákká lettek; oly alap, melyre utóbb nagyfotosságu statutumaik épültek.

A kamarai nyereséget évenként 500 márka ezüsttel szaporítják *), de ennek fejében a pénzbévalók nem jelenhettek meg köztök. Ezen összeget saját hatóságaik vetették ki a lakosokra, s fizetése alól különös kiváltság nélkül senki sem volt kivéve, még a praedialisták sem, azon nagyobb, hihetőleg szász birtokosok, kik köztök laktak. Köteles fizetéseiket azon ezüst márka súlyával mérjék, melyet III. Béla engedett nekik (tehát már ezen király idejében is voltak panaszaik s történt is azokon orvoslás), t. i. ötödfél fertót azaz negyedét számítva egy szebeni sulyra, kölni denárokból, hogy a mértékben, mely szerint fizetnek különbség ne legyen, azaz miután a budai ezüst márka három lattal nehezebb volt az erdélyinél, egy budai márka pedig 4 arany forintból állott, és az erdélyi csak $3\frac{7}{19}$ arany forintot tett: tehát e részben is fizetésökben a már kinyert kedvezményt megtartották. E számítás szerint ötödfél negyed vagy fertó épen 18 lat ezüstöt tesz *). Azon királyi hírnököknek, kik az adó felszedése végett

*) III. Béla jövedelmeinek kimutatásában magukra az erdélyi vendégekre 15,000 márka van téve. Ezen összeg az Andreamum 500 márkájával összehasonlítva roppant nagy, még az esetben is, ha felveszszük, hogy az minden szászra, ez pedig nem mindnyájára volt kivetve. De talán egész Erdélyre szólott azon összeg?

*) Egy márkára rendszeren 16 lat ezüstöt számítanak, de a budaiiban 19 lat volt, míg az egymással egyező szebeni és kölniben 18—18 lat. Tehát]vévén négy közönséges fer-

mennek hozzájuk, naponként három lat ezüstöt fizetnek.

A birodalom határain belül 500 katonával, azonkívül 100-zal segítik a királyt, ha személyesen vészkeredik, de ha csak jobbágyságát küldi, 50-nel.

Papjaikat szabadon válaszsák.

Legyen saját pecsétjük, ismeretes a királyi környezet előtt.

A blaccusok és bessenyők erdősegeit és folyóit a blaccusokkal és bessenyőkkel együtt közösen használják, mint melyek egyedül a királyi adománytól függenek, ur és szegény egyenlő joggal. E föld volt a mai Fogaras-vidék s talán Oláhország egy része; a blaccusok és bessenyők pedig oláhok és bessenyők (s bizonyynyal kunok is — mert a bessenyő uralom már ekkor nem állott fen) kik e földön laktak s az alvidékek betelepítése óta a magyar koronához tartoztak s megyévé soha sem alakítottak.

Évenként három izben nyolc-nyolc napig szabadon vihetnek be morzsa-sót. Kereskedők szerte járhatnak az országban vámfizetés nélkül s vásáraik otthon adómentesek.

Senki a jobbágyság (azaz nemesek) közül jószágot földjükön ne merjen kérni, s ha kérnek, ők ellentmondhassanak.

Ha mi megyünk közéjük, csak három szállásköltséget, ha pedig a vajda, annak csak két szállásköltséget tartoznak fizetni.

S ez volt a híres arany bulla, mely a szász nemzetnek egy nevezetes részét Erdély harmadik politikai testévé tette. Ez azonban világosan csak a Gejza féle telepre szólott, arra t. i. mely előbb a hét első szász széket foglalta magában (Szeben, Ujegyház, Szászváros, Köhalom, Szerdahely, Segesvár, Szász-Sebes). Épen ezért azonban az összes nemzet nehézkesül sulypontjává lett, okozójává nem egy küzdelemnek s forrásává sokféle vágyaknak, maga pedig az okmány mint libertas cibiniensis, példányává a kiváltság-törekvéseknek. S ha az ugy nevezett szebeni kiváltság oly törvényes szokássá lett is, mint Magyarországon a budai vagy fehérvári; de két századnál több idő folyt le, míg csak a nagyobb telepek is egyesültek, anélkül hogy a kisebb pontok, szétszóró városok valaha bekebelezthettek volna. Az új terület saját grófot nyert, ki a maga körében épen annyi önállással birt, s épen ugy a király alá volt rendelve, mint akár az erdélyi vajda, akár a székelyek ispánja, míg egyházi tekintetben a szebeni prépostság alá tartozott.

tot: azaz 16 latot és egy fél fertót: azaz 2 latot, lesz 18 lat t. i. a Béla-féle gira,

S midőn a szászok Bárcaságba költözésének s a lovagok telepítésének ez sem szabott határt, ez és a többi sérelmek miatt Endre — mint láttuk — kénytelen volt az adományozás visszavételével szigorúbban fellépni. A lovagok azonban nem könnyen mondtak le birtokukról, s még egy ideig dacoltak a királyi parancsokkal.*) Azonban 1225 nyarán maga Endre ment hatalmas lovas sereggel ellenök s a Bárcaságon megállapodott. Most a rend felhagyott a fegyveres ellenállással, a király pedig egymásután foglalta el váraikat, s mialatt a harcosok a gyarmatot zsarolták, maga hadisarcot csikart tőlök. Végre kiadá parancsát: hogy a lovagok távozzanak a Bárcaságból, — de ezek azon reményben, hogy a pápa újra kiegyezést hozand

létre, kijelenték, hogy ezt csak a pápának vagy nagymesteröknek rendeletére fogják tenni. S valóban Honorius mindent elkövetett érdekekben, vigasztalta őket, három cistercita barátot *) megbízott, hogy vizsgálatot tartsanak, megbizta a portói püspököt, legatusát, hogy igyekezék a királyt megengesztelni; kérte, intette Endrét s végre magát Bélát is. Sőt miután a három megbízott apát értesítése is a lovagok részére kedvezőtlenül ütött ki, még akkor sem hagyott fel békéltetési kísérleteivel. De már minden késő volt. Endre nem várta be a vizsgálat eredményét, hanem a lovagokat kihajtotta a Bárcaságból.

(Vége következik.)

Szilágyi Sándor.

Természettudományi jegyzetek.

— (*Uj selyemhernyó.*) Minden újabban Európába behozott selyemhernyó-fajok között legtöbb figyelmet érdemel az ailantus glandulosa leveleivel táplálkozó Bombyx lynthia. Ezt legelőször 1857-ben egy olasz missionarius hozta Turinba. A következő évben figyelmes lön reá Guerin Menneville Párisban és megkísérlé nagyobb mérvben tenyésztését. Azóta Frankhonban annyira elszaporodott, hogy jelenleg ezen hernyó kedvéért 100 milliónál több ailantus van már ültetve. Ezen selyemhernyó bővebb ismertetését sikerült rajzával együtt közelebről adni fogjuk, mivel meggyőződésünk, hogy annak hazánkban is jövéje van, annál inkább, mert tenyésztés-módja könnyű s mert az ailantus a mi pusztáinkon is pompásan tenyésznek.

— (*Pióca-tenyésztés.*) Berlinben részvénytársu-

lat alakult a piócák nagy mérvben tenyésztésére. Hazánkban eddig a piócák minden mocsárban nagy mennyiségben tenyésztek, de mióta a nagyobb mocsárok kiszáraitattak, nagyon megapadt számuk s a külfölddeli pióca-kereskedésünk évről évre csökken. Bizony jó volna, ha mi is eltanulnók a mesterséges pióca-tenyésztés módját. Ha majd állatkertünk létrejö, reméljük, figyelmét erre, meg a haltenyésztésre is ki fogja terjeszteni, mi által igen nagy szolgálatot tenne.

(*Kukorica-cukor.*) Goestling német tanár új módot talált föl, miként lehet a kukoricából a leg egyszerűbb módon, minden költséges készülék nélkül a legfinomabb cukrot készíteni. E találmány titkát egy new-yorki társulat 400,000 dolláron vette meg, mint a lapok állítják.

Egy hét története.

— Január 18. —

(*Zajos keresztelő, lomha farsang. — Az orvostanulók, mint Karneval patienszei. — Leomló fal, melyen egy jobb társaság épül. — Ssemere. — Császár Császárról. — „Az idegesek.”*)

Fényes palotát emeltünk a vidámságnak, mely már sok év óta nem lakik, csak bujkál közöttünk, csalogatva bennünket, mint a délibáb, e színes semmi, melyben minden csak látszat. Aztán mikor már az oszlopok ragyogtak a márványtól, a falak pompás tükrök és arabeszkéktől, a mennyezet művészi festményektől: elkezdtük törni a fejünket,

*) Quod ipsos super terra eadem inquietas; mondja Honorius, s ez aligha lehetett más, mint fegyveres nyugtalanítás. Urkundenbuch 32. l.

hogy ez épületnek, melyet apáink redout-nak neveztek el, mint adhassunk minél vidámabb magyar nevet. Megkereszteltük „gondüző“-nek, „vigardá“-nak, „vigadó“-nak, s alig tudtunk válogatni a sok ajánlott új szó között, melyek mind egyiránt ferdéknek látszottak, mintha a mi „sirva vigadó“ népiünk mindenben gazdag nyelve nem is volna képes igazi jó nevet adni oly helynek, hol a jó kedv

*) De Lineweld, de Kercz et de Egris volt a három apát. Urkundenbuch 31. l.

tombolni, kacagni, és minden gondtól szabadon mulatni óhajt. Majd jött a felavatási áldomás is, egy gazdag lakoma, hol csengő poharak ürültek sok kitünő hazafiért, a várt országgyűlésért, a nemzet cimereért s a főváros hölgyeiért. S végre bekövetkezett a — *megnyitás*.

A pompás termek bérlői mult vasárnap nyiták meg e fényes helyiséget, — meghíva a vidorság tündéréit, hogy jöjjen és foglalja el királyi csarnokát, s szórja a jókedv rózsaszín virágait a bőség kosarából szerteszét. Itt várják a farsangi fény, a zene az ünnepeltetés!

De az idei farsang — úgy látszik — meghasonlott a vidámság tündérével. Legalább nem járnak egymás karjain, mint ezelőtt, midőn folyvást egymáson csüggtek, két szerető módjára, kik egymással oly örömet oszták meg uralkodói trónjukat. Most mintha csak válopört akarnának indítani: két aton járnak, s oly kedvetlenek, mintha terhükre válnék az is, hogy — létezniök *kell*.

Több mint két hete, hogy a farsang beköszöntött, de csaknem „incognito“ jött, mint valamely pompakerülő fejedelem, ki megtiltja a zajt, tömjénezést és kivilágításokat. De hiába, sorsát senki sem kerülheti ki, s ha valaki királynak született, *kell*, hogy uralkodjék.

Legelőször is az orvostan-hallgató ifjak keresték föl s vonták az „Európa“ márványoszlopos díszes kis termébe, (jan. 14-dikén,) mintha legelőbb is e helyen akarták volna fölvidítani, hová annyi szép emléke van kötve az elmúlt évekből.

E táncvigalom, melyet az orvosi segélyegylet javára rendeztek, olyan volt, mint egy nagyobb-körü családi estély. Szép, de kis közönség jelent meg, s a fiatal nők örökösén keringő csillagok voltak, kik egy pillanatra sem állhattak meg forgó pályájukon. Dubez és a Patikárosok zenéje mellett vidáman folytak a táncok, s a társaság központját a bál házi-asszonya: gróf *Károlyi Edéné* képezte, e deli alakú urnő, kit szépsége, nyájassága és szivnemessége még ragyogóbb koronával ajándékoztak meg, mint a születés véletlen szerencséje. Körülte a főrangú világ sok kitünő hölgye volt látható, többi közt a lelkes gróf *Zichy Pálné*, kit azon tevékenységeért, melyet a gazdasszonyi egylet körében fejt ki, mindenki tisztel; ki ma a „szürke nénék“ épületébe megy, hogy ott négy-ötszáz szegény ember könyör-ebédjére ügyeljen föl, majd azt jelenti be, hogy egymaga ezernégyszáz sorsjegyet adott el a létesítendő árva-lánynövelde javára, most meg pompás báli öltözetében egy nagy társaság fényét emeli. — Odább a tavalyi bazár két feledhetlen szép alak-

jával találkozunk: herceg *Odescalchi Gyulánéval* és gróf *Zichy Jánosnéval*, kik bájos jókedvűséggel vegyülnek a kedves polgárleánykák táncoszorujába, melyben a szinpad egyik mosolygó arca is ott virít, frissen, mint egy rózsza, s oly játszilag, mintha most is Myrza köntöse lebegne rajta „Lalla Roukh“-ból. E társaság olyan szép volt, hogy a vidámság maga sem maradhatott többé elburkoló felhői mögött, hanem lassankint leereszkedett, oda vegyült a csoportok közé, s mikor a füzértánc zenéje — e mánort lehelő s dallamosan hullámozó zene — fölzajlott, kezdte hinteni a jókedv, a gyönyör, s meglehet némelyekre nézve a szerelem édes illatát, s nemcsak a csillárok ragyogtak, hanem a szép szemek is, és vagy száz legyező lebbenése hozta hullámszába az átfült levegőt.

Azt kellett hinnünk, hogy ez est diadala az elvénült Karneválnak egészen visszaadta régi ifjúságát, vig kedvét s röpke szárnyait. De másnap a nagy redout-teremben megint csak oly lomhán lépdelt, mint egy csuzos öreg ur.

Itt minden megvolt, a mit csak szem és száj kívánhatott; ragyogó hely, pazar világítás, virágok gazdag csoportjai, díszes magyar ruhákba öltöztetett szolgálk, zajos zene, pompás cukrászat, étterem, — csupán ember nem volt elég, hogy mind ezekben gyönyörködhessek.

Nem hiszszük, hogy lettek volna ötszázan, s aligha táncolt több, mint ötven pár. De e kis csoportban a főrangú világból is több kitünő hölgy és férfi volt látható, kik hogy a kedvet ébreszszék, maguk is táncba elegyedtek, e részvevés által szépen nyilvánítva, hogy rég kiléptek aranyos khinai falaik mögül, s többé nem borzadnak meg minden idegükben, ha egy-egy szegényebb leányka vagy polgárfiú kezét meg kell fogniok a francia négyes grand chain-jeiben.

Az elmúlt napok e vidámságai közé egy szomorú ujdonság is vegyült. A Szajna mellől röpité közénk a *Hír*, melynek szárnyai ezuttal gyászfátyoloknak látszottak. Azt híresztelte, hogy nagy-hírű hazánkfia, Szemer Bertalan, ki közelebb — neje kérelmére — visszatérhetési engedélyt nyert, a honvágy s csüggettség kinjai közt *meghalt*.

Az emberek rendesen igen jók szoktak lenni a koporsó mellett.

Igy a halottnak mondott Szemerében sem látta többé senki a politikust, ki tán egyszer vagy más-kor velök ellenkező nézeteket fejtegetett; most csak egy fényes elme kialakását, egy honát szerető szív megtörését s egy jeles író és szónok letüntét fájjalá benne mindenki.

A romokon ülő Márius képe lebegett előttünk,

s föl kelle sóhajtanunk: ime, ennyi magas becs-vágy, ennyi fenkölt érzés és nagy gondolat mind csak azért volt, hogy szerencsétlenné tegyék bir-tokosát, s megismertessék vele a sziklához láncolt hős kinjait!

De „Hir komámasszony“ ezuttal sem volt „szahihető személy.“

Szemere megtörve bár, de él, s nemsokára meg fogja látni szeretett hona határait, melyek felé ti-zennégy éve néz a fájdalom és reménytelenség ke-servével, a csillogó Párisban sokszor sohajtva La-mennais szavait: „ezek a virágok szépek, de nem hazám virágai; ez a patak lágyan cseveg, de mit sem mond az én gyermekkoromról!“

Franciaországának sokat köszönhetünk.

Mindig ad nekünk valamit, a mivel foglalkoz-hatunk. Most visszaad egy híres számüzöttet, majd egy nevezetes könyvvel vagy színművel ajándé-kozik meg, melyek rendesen nálunk is eseményt ké-peznek.

Közelebb *III. Napoleon „Julius Caesar“-ját* várhatjuk, melynek első kötetét a buzgó Ráth Mór márciusban már magyar nyelven is ki fogja adni, mindazok öröme, kiknek a szajnaparti sphinx egész bálványuk. Mindenesetre nagyérdékű ese-mény, midőn egy mai világi nagy uralkodó a ró-mai világ egyik legnagyobb emberének emel ma-radandó irodalmi emléket, — valószínűleg egész mausoleumot. Mindenki kíváncsi, hogyan ir a hős-ről, ki oly bátran átment a Rubiconon a mai híres uralkodó, ki még mindig haboz a Rubicon előtt?

Mondják, hogy a franciák uralkodóját Julius Cae-sar, első ifjusága óta lelkesíti. Mesterének, bálvá-nyának és eszményképének tartja őt. Pedig job-ban hasonlít az ildomos és szerencsés Augustus-hoz, ki oly ügyesen ült be a caesari székbe; meg-tudta nyerni a katonaságot és népet, azt dicsősé-gel, ezt munkával halmozva el; átalakítá székvá-rosát, s a lakosságnak, mely fölemelte, mindig tu-dott adni valamit — „panem et circenses!“

A színpadnak is van megint egy párisi ujdon-sága: „*Az idegesek*“ Sardoutól, kit méltán nevez-nek a színpadi ephemeridek költőjének. Nevez-hetnék a vigjáték Blondin-jének is, mert a szilárd föld helyett szeret egy-egy vékony kötélén tán-colni, miközben gyakran az elmésség egész tüzi-játékát pattogtatja el. E műve sem tartozik a ma-radandó becsü munkák közé, s vigjáték helyett megint csak egy csomó életkép; de leleményesen és igen mulatságosan állít elő egy csomó idegest, kik egymást boszantják, ingerlik, betegítik, míg a közönséget a kacagásig mulattatják. Minden be-tegség közt tán ez az egy divatkórás az, mely in-kább nevetésre, mint szánalomra méltó, s Sardou ki tudta keresni e divatbetegség legneveltsége-sebb oldalait. A bíráló — ki lámpájával egy új Moliéret keres, — hiába ráncolja össze szemöl-deit; a vaskalap egyszer csak kiesik kezéből, s azon veszi észre magát (mily szégyen!), hogy e velőtlen bohóságok fölött, melyeket kárhoztatni szeretne, a karzattal együtt kacag.

Vadnai Károly.

Ujdonságok.

* (*A magyar országgyűlésről.*) Kivált külföldi lapok bécsi levelezői mostanság sokféle hirt hoz-tak forgalomba. Egyik szerint gr. Zichy, a kan-cellár úgy nyilatkozott, hogy ő felsége saját ma-gas személyében fogja megnyitni a magyar or-szágyűlést, melyet augusztus közepén hívnának össze. Helyeül Pozsonyt is emlegették, míg mások tudni akarják, hogy a pesti redout (vagyis „vi-gadó“) nagy termében az illető mesteremberek már méréseket tettek azon eshetőségre, ha e he-lyiség országgyűlési teremmé alakíttatnék át.

* (*Uj főispánok kinevezése.*) Egyik bécsi lap hirli, hogy újra 18 főispánt neveznek ki. Két főis-páni helyre még nem tudtak alkalmas egyéniséget találni.

* (*Bukovinában a magyarságnak*), mint a józsef-falvi lelkész írja onnan, szomorú az állapotja. Az anyagi szükségek mellett hiányzanak a jó magyar

iskolák, pedig ott és Moldovában 100,000-en felül vannak hazánkfiai. Említi továbbá, hogy Józseffal-vától 3 órányira eső Valisaka nevű nyomorult helység összes lakosai 75 rég bevándorolt magyar kath. cigányból állanak, kik közül az öregek be-szélnek még magyarul, de a fiatalabbja már csak a miatyánkot tudja, különben egészen oláhvá lett.

* (*Szép hagyományok.*) Az elhunyt gróf Károlyi Lajos az orsz. gazd. egyesületnek felsőbb gazda-sági tanintézet alapítására hagyott 50,000 frton ki-vül még a nemzeti muzeumnak, nemz. színháznak, és magyar akadémiának is hagyományozott egyen-kint 10,000 frtot.

— (*Sorsjegyek szerkesztőségünkénél.*) A képző-művészeti társulatnak 15,000 ft árú nyereménnyel összekötött s f. évi március 21-dikén kihuzandó sorsjegyeiből nálunk is egész csomó van letéve. Egy-egy sorsjegy ára csak 50 kr.; egyszerre meg-

rendelt 10 darab sorsjegyre egy ingyen sorsjegy jár. E sorsjáték az inségre jutott művészek vagy gyámoltalan családjaik fölségelésére van rendezve, s így melegen ajánljuk a benne való részvételt. — A nyerő számok sorozatát lapunk is fogja közölni.

— (*Nyitra az írói segélyegylet javára*) február 6-dikán dalidót fognak tartani. Vajha ily szép célokra minél több városban táncolnának.

* (*Aczél Péter*) Párisból, hol jelenleg nemzetgazdasági ügyekben tartozkodik, 1000 főt küldött az Aradon tervezett nyilvános reál- s kereskedelmi tanoda számára.

* (*A dunagőzhajózási társaság*) mult évi bevétele 11,200,000 ft volt, tehát egy millióval több, mint 1863-ban. Ezt 30 új vontató s egy nagy csavargőzös építésére fordították.

* (*Vámbéry Armint*) jan. 11-én fogadta magán kihallgatáson a franciák császára. Napoleon nagy érdeklődéssel tudakozódott hazánkfia tapasztalatai felől, s a dolgozóasztalára tett térképen nyomról nyomra kísérelte a vonalat, melyet Vámbéry bejárt. Eugenia császárné s a kis herceg, kiknek szintén bemutatották, több kérdést intéztek hozzá kalandjai tárgyában. Napoleon herceg is oly kitüntetéssel fogadta, mint előbb a császár, s beleegyezett, hogy munkájának Forgues által eszközölt jeles francia kiadását neki ajánlja.

— (*Halálozás.*) Szitányi Ullmann Lászlóné, sz. Akay Karolina, Pesten jótékonyágáról ismeretes urhölgy, f. hó 15-én, 45 éves korában elhunyt.

* (*Egy száz éves nő.*) Kluibert Mihályné halt meg e hó elején Györhöz közel a medvei-révházi csárdában. 50 évet töltött házasságban, 26-ot ö zvegyen leányánál. A halál álm közben érte el.

* (*Vadon termő gyapot.*) A „Zala-somogyi K.” írja, hogy F.-Següsdön a szőlők tőkái közt vadon tenyész a gyapot. Mult évben sikerült szép csokros virágot hoznia, söt magot is.

* (*Bach törvényeiből*) a bécsi államnyomda rak-táraiban négyezer mázsára menő nyomtatvány van összehalmozva, melynek az a szomorú sors jutott, hogy sajtot, borsot fognak takarni belé.

* (*Az osztrák és porosz katonák*) közt Altonában közelebb heves verekedés támadt, melyben többen megsebesültek.

* (*Kossuthbankó-pör Galiciában.*) Azon fiatal embert, ki két régi Kossuth-bankó miatt be volt perelve, a legfelső fórum végre, a miniszteriumhoz intézett kérdések után, fölmentette. Az ily bankók tartását így külföldön nem tekintik bűnnek.

* (*Több magyar ifju*) a bécsi egyetemnél kérvényt nyújtott be, hogy engednék meg a jogászbálba nemzeti öltönyben megjelenni. A tanács megtagadta, azt válaszolván: „a külföldi egyetemen tanuló magyar ifjak alkalmazzák magukat a külföld szokásaihoz.”

* (*Lissabonban*), hol a lakások berendezésénél általában nem számítanak téli időre, szigorú hideg uralkodik. Említésre méltó, hogy Lissabonban csak kétszer havazott e században: 1813 febr. 22-én és 1837 jan. 2-án.

* (*A lengyel menekültek javára*) rendezett párisi bazár 30,000 frankot jövedelmezett.

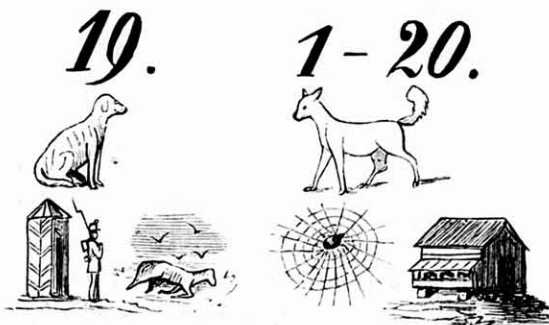
* (*A vadállatok Keletindióban*), kivált a közép-tartományokban, annyira elszaporodtak, hogy az alkirály kénytelen volt kiirtásukra társulatot alapítani. A mult évben kétezernél többet pusztítottak el.

* (*Sziberiában új Lengyelország*) keletkezik. Maga Murawieff, a hirhedt orosz kormányzó száz-ezer lengyelt száműzött Sziberiába; 637 lithvániai lengyel földbirtokos közül csupán hét maradt ősi birtokán.

* (*Viktória királynő*) Tennysont, a kosorus angol költőt bárói rangra akarja emelni.

* (*Florenben nagy népgyűlést*) tartottak, melyben el lön határozva, kérvényt intézni a parlamenthez, hogy a halálos büntetés, mi Toscanában már az egyesítés előtt eltöröltetett, az egész országban töröltessék el. Garibaldi is a halálos büntetés jogosultsága ellen nyilatkozott közelebb egy levelében. A florenzi népgyűlés a szerzetes testületek megszüntetését és javaiknak emberiségi célokra fordítását is kívánta.

Képtalány.

(Megfejtése az 5-ik számban lesz.)

Harmadik számunk képtalányának megfejtése ez: „Ki a földön ül, nem nagyot esik.”